

Akuutin päänsäryn patofysiologiaa ja epidemiologiaa

Pään alueella kipua aistivat herkästi hampaat, silmät, korvat, luusto ja lihakset. Kallon sisällä kipuherkkiä kudoksia ovat suuret valtimot, laskimot ja aivokalvot. Valtaosa päänsärystä johtuukin näiden kivulle herkkien rakenteiden ärsytyksestä, venytyksestä tai tulehduksesta.

Päänsärkyä sivuvaikutuksenaan aiheuttavien lääkkeiden vaikutuskin välittyy ainakin osittain verisuonissa tapahtuvilla muutoksilla (laajeneminen, supistuminen, turvotus, muutos läpäisevyydessä). Viides aivohermo (nervus trigeminus) ja ylimmät kaulahermostot välittävät kivun periferiasta keskushermostoon.

Kipuradat ovat samat niin primaarissa kuin sekundaarisessakin päänsärkyssä. Tämän takia nämä luonteeltaan ja ennusteeltaan täysin erilaiset tilat voivat aiheuttaa samantyyppisen kivun ja liitännäisoireet, mikä vaikeuttaa niiden erottamista toisistaan.

Päänsärlyn perusmekanismeja on tutkittu eniten migreenipotilailla. Samat kipuratojen herkistymiseen liittyvät mekanismit lienevät mukana selittämässä myös muuta pään alueen kipua.

Akuutin päänsärlyn epidemiologiaa

Noin 1 – 2% päivystyskäynneistä johtuu päänsärystä. Valtaosan akuutistakin päänsärystä aiheuttaa primaari syy, useimmiten migreeni.

Tärkein henkeä uhkaava sairaus, jonka ainoa oire voi olla päänsärky, on lukinkalvonalainen verenvuoto, eli

subaraknoidaalivuoto (SAV, kuva 4). Päivystyksen päänsärkypotilaista noin 1 – 4%:lla on SAV. Riski on 12%, jos päänsärky on ”elämän kovin”, ja 25%, jos lisäksi potilaan status on poikkeava.

Iskeemisessä aivoverenkiertohäiriössä päänsärkyä esiintyy noin 25 %:lla (8 – 34%) ja aivoparenkymivuodossa 50%:lla (33 – 65 %).

Pään alueen vamma voi tietysti aiheuttaa päänsärkyä. Hieman yllättäen nimenomaan lievään vammaan näyttää liittyvän usein päänsärkyä (30 – 90%:lla). Yhdeksällä kymmenestä bakteerimeningiittipotilaasta on päänsärkyä ja niskajäykkyyttä.

Merkittävä osa sekundaarisestakaan päänsärystä ei kuitenkaan johdu kallonsisäisestä syystä, vaan aiheuttaja voi olla myös yleisluonteinen tai paikallinen ongelma (esimerkiksi yleisinfektio, flunssa, lääkkeen sivuvaikutus, poskiontelotulehdus tai vaikkapa glaukooma).